

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเจริญ ความผาสุกให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นภารกิจสำคัญที่รัฐบาลทุกสมัยได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งตลอดมา ประเทศไทยได้ดำเนินการพัฒนาประเทศมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และเพื่อให้การพัฒนาประเทศดำเนินไปตามทิศทางอันพึงประสงค์ รัฐบาลจึงได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น จนถึงปัจจุบันนี้ ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วถึง 6 ฉบับ นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 30 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถือเป็นแผนแม่บทของกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศใช้เป็นหลักยึดถือปฏิบัติและดำเนินงานเพื่อการพัฒนาประเทศ

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้ง 6 ฉบับมีลักษณะแนวทางการพัฒนาสองลักษณะด้วยกันคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 มีลักษณะการพัฒนาในแนวทางเดิม กล่าวคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 4 ฉบับ เป็นผลมาจากแนวคิดทางด้านการพัฒนาบนพื้นฐานของทฤษฎีการพัฒนาแบบสร้าง ความทันสมัย (Modernization) และการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ แนว นีโอ คลาสสิก (Neo Classical Growth Theory) ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 เป็นลักษณะการพัฒนาแนวใหม่ แนวทางการพัฒนาแนวใหม่นี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของทฤษฎี การเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเสมอภาค (Growth and Equality) และแนวคิดการพัฒนา ชนบทแบบผสมผสาน (Integrated Rural Development)

ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนานิวเดิม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชนเมืองกับชนบท ชาวชนบทยังคงยากจนและล้าหลัง ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่าง ชุมชนเมืองกับชนบทปรากฏเห็นอย่างเด่นชัด ดังนั้นการพัฒนาแนวใหม่ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จึงมีลักษณะเด่นในการมองปัญหาการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง มีการปฏิรูป

โครงสร้างการบริหารงานพัฒนาชนบท มีการกำหนดพื้นที่ยากจน มีการเปลี่ยนโครงสร้างการตัดสินใจ และมีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ในขณะที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ก็ได้รับการเน้นย้ำเหมือนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับที่ผ่านมา

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ การพัฒนาแนวใหม่มีผลทำให้การพัฒนาชนบทค่อนข้างประสบความสำเร็จพอสมควร แนวทางการแก้ไข ปัญหาในเขตชนบทยากจนมีแนวโน้มดีขึ้น พื้นที่ที่มีความยากจนหนาแน่นมีจำนวนลดลง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชนบทยากจนได้ถูกละเลยมาเป็นเวลานานและผลการพัฒนา ช่วงระยะเวลาเพียง 5 ปีที่ผ่านมาก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาลดลงได้อย่างหมดสิ้น ที่ดินกว่า 17 ล้านไร่ ยังมีสภาพเป็นดินเค็ม และอีกกว่า 29 ล้านไร่ ยังมีสภาพขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ประชาชนอีกกว่า 3,824 หมู่บ้าน ยังมีปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอีกจำนวน 12,678 หมู่บ้าน ยังตกอยู่ในภาวะขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้รวมทั้งมีประชาชนอีกจำนวนมากที่ยังมี ปัญหาผลผลิตตกต่ำ มีปัญหาการว่างงานในฤดูแล้ง มีปัญหาเจ็บไข้ได้ป่วยในโรคสามัญต่าง ๆ เช่น โรคทางเดินอาหาร โรคไข้ป่า โรคมาลาเรีย เป็นต้น

ทางด้านความสามารถพึ่งตนเองของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ได้ เริ่มช่วยเหลือตนเองและชุมชนเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม หลังจากเคยเป็นผู้คอยรับความช่วยเหลือจากรัฐ ฝ่ายเดียวมาตลอดตั้งแต่เคยเป็นมาแต่อดีต และถ้าหากมีการพัฒนาไปตามแนวทางเช่นนี้อีกต่อไปแล้ว ก็มีแนวโน้มว่า ประชาชนในพื้นที่ยากจนจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้เพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องปรับปรุงโครงการและวิธีการปฏิบัติบางอย่างให้ตรงกับความต้องการของประชาชน และสามารถ นำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ประกอบกับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายมีทัศนคติว่า ความร่วมมือของ ประชาชนและองค์กรประชาชนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไข ปัญหาความยากจนที่เผชิญอยู่ และประชาชนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านต่างก็มีบทบาทต่อการพัฒนา ชุมชนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จึงคาดว่าในระยะต่อไปข้างหน้าการพัฒนาชนบทจะบรรลุตามหลักการ การพึ่งพาตนเองของประชาชนได้ในที่สุด

ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 จึงยังคงให้ความสำคัญกับการ พัฒนาชนบทอย่างต่อเนื่อง โดยการกำหนดแผนงานพัฒนาชนบทขึ้นมาเป็นแผนงานอีกแผนงานหนึ่ง โดยเฉพาะ เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหายังคงมีอยู่ให้หมดสิ้นไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2530 : 213-214)

เนื่องจากหลักการสำคัญของแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน นอกจากจะมุ่งแก้ไขปัญหาที่ประชาชนยากจนเผชิญอยู่จริงให้ทั่วถึงแล้วยังเน้นการปรับปรุงให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นตามลำดับ รวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเองให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้

การดำเนินงานเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทที่ยากจนดังกล่าวนี้ หลากหลายแนวทาง วิธีการ และรูปแบบได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง แนวคิด วิธีการและรูปแบบของสหกรณ์ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ถูกนำมาใช้กับงานการพัฒนาชนบทควบคู่กับมาตรการการส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน การนำวิถีทางสหกรณ์มาแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นแนวคิดอย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของประชาชนในชนบท เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านการผลิตการจำหน่าย การเพิ่มรายได้ การขยายความรู้ การฝึกอบรมการจัดการเพื่อดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ (ณรงค์ เสียงประชา, 2527 : 161-162)

การนำวิถีทางสหกรณ์มาเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทนั้น ได้ดำเนินการในรูปของธุรกิจสหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและศูนย์สาธิตการตลาด สำหรับการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ร้านค้า ซึ่งได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว พบว่า กว่าร้อยละ 50 ประสบกับปัญหาการขาดทุน ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและศูนย์สาธิตการตลาดตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ประเภทที่เข้มแข็ง หมายถึงสามารถช่วยตัวเองได้ ประเภทเข้มแข็งปานกลาง หมายถึงพอจะช่วยตัวเองได้บ้าง และประเภทที่จัดตั้งขึ้นใหม่ หมายถึงยังช่วยตัวเองไม่ได้ การดำเนินงานของธุรกิจสหกรณ์เหล่านี้ยังพบว่า มีความอ่อนแอในการบริหารและการจัดการในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาต่อไป

กล่าวโดยสรุป จากการติดตามผลการดำเนินงานของธุรกิจสหกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้เป็นยุทธวิธีหนึ่งในการพัฒนาชนบทที่ยากจน ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาแนวใหม่นั้น ยังคงมีปัญหาในด้านการนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะปัญหาการขาดทุนของธุรกิจสหกรณ์ในระดับหมู่บ้าน และปัญหาความอ่อนแอในด้านการบริหาร การจัดการ ซึ่งจำเป็นจะต้องศึกษาหาแนวทางเพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา

กิจการของธุรกิจนี้ต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการสำคัญของแผนพัฒนาชนบทยากจน คือ การพัฒนาเพื่อให้ประชาชนในชนบทยากจนมีความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง มีส่วนร่วมใน ขบวนการพัฒนาและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

จากเหตุผลความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษ การรวมกลุ่มของประชาชนในชนบท และพัฒนากิจกรรมของกลุ่มโดยการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด อันเป็นกิจกรรมเชิงธุรกิจการค้าของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งได้นำเอาวิถีทางสหกรณ์มาแก้ ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนในประเด็น "การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดของ สมาชิกที่มีสถานภาพต่างกัน" ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะเพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพผู้นำ ความรู้ความเข้าใจในหลักการ, วัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของ สหกรณ์และศูนย์สาธิตการตลาด ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่และเจตคติต่อศูนย์สาธิตการตลาดที่คาดว่า จะมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่ง ผลการศึกษาวิจัยอาจจะพบประเด็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของศูนย์สาธิต การตลาด ในอันที่จะพัฒนาศูนย์สาธิตการตลาดให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการแก้ปัญหา เศรษฐกิจชุมชนและการพึ่งตนเองของประชาชนในชนบทต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา "การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดของสมาชิกที่มี สถานภาพต่างกัน" ผู้วิจัยได้อาศัยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

1. ความหมายขององค์กรประชาชนและกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ในชนบท ความหมาย ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวความคิดในการมีส่วนร่วม ของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน อุดมการณ์และหลักการของสหกรณ์ การนำวิถีทางสหกรณ์มา พัฒนาชนบทในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และศูนย์สาธิตการตลาด

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการกระทำของบุคคลของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) วิลเลียม ริดเดอร์ (William Reeder) อับราฮัม เอ็ม มาสโลว์ (Abraham M. Maslow) สุทธิพงษ์ แสงมณี และอุทัย หิรัญโต

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและธุรกิจสหกรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

ความหมายขององค์กรประชาชนและกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ในชนบท

กรมพัฒนาชุมชน (2531 : 13) ได้ให้ความหมายคำว่า "องค์กรประชาชน" (People's Organization) และ "กลุ่มประชาชน" (People's Group) ไว้ดังนี้

องค์กรประชาชน (People's Organization) หมายถึงประชาชนทั้งหน่วยสังคม ดังเช่น ประชาชนทั้งหมู่บ้าน หรือตำบล ที่รวมกันขึ้นเป็นศูนย์กลางของกิจการที่ประกอบขึ้นเป็นหน่วยในการวางแผนบริหารและพัฒนาสังคม หมู่บ้านหรือตำบล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) คณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพพ.) และสภาตำบล (กสต.) ซึ่งเป็นองค์กรกลางของประชาชนทั้งหมู่บ้านหรือตำบลที่ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สู่ส่วนรวม

กลุ่มประชาชน (People's Group) หมายถึง ประชาชนส่วนหนึ่งของหน่วยสังคม หมู่บ้าน ตำบล เช่น เด็ก สตรี เยาวชน ผู้ประกอบอาชีพเดียวกัน รวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่รวมกันขึ้นเป็นส่วนประกอบย่อยของหน่วยสังคมใหญ่ ทำหน้าที่วางแผนบริหารและพัฒนาสมาชิกในกลุ่มของตนให้มีความสุขความเจริญ ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักพัฒนาชุมชนสาขาต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

กรณีกา ชมตี (2524 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบ เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มองค์การเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

กลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงการสร้างประชาธิปไตย คืนอำนาจแห่งการกำหนดพัฒนาให้แก่ประชาชน ในกระบวนการนี้อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนในการกำหนด วางแผน และดำเนินการในเรื่องทั้งปวง อันมีผลต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ และอนาคตของพวกเขา ซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้อำนาจได้ทรัพยากรของพวกเขากลับคืนมา

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 25) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส และวิธีทางที่ถูกต้อง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบาย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน

นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์ (2527 : 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง

การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุทำให้กระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527 : 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงกระบวนการกระทำที่มีประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ซึ่งที่ปรารถนาหรือที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช่เป็นการกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 320) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน "หมายความว่าให้ประชาชนเป็นผู้ค้นคิดปัญหาเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่ที่เรากำหนดไปแล้วว่า ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา"

สรุปมติและข้อเสนอแนะจากการประชุมเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน : นโยบายและกลวิธี 10-12 กุมภาพันธ์ 2527 ณ โรงแรมสวนสามพราน จังหวัดนครปฐม จัดโดยศูนย์ศึกษานโยบายสาธิต รรณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข (2527 : 2) ได้ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้น ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนพอจะสรุปได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนได้แสดงออกทางพฤติกรรมร่วมกัน ซึ่งเริ่มจากการที่ประชาชนเข้าใจสภาพที่แท้จริงของชุมชนและเห็นช่องทางที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้

เมื่อประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องต้องกัน ก็จะแสดงออกทางพฤติกรรมร่วมในลักษณะต่าง ๆ เช่น ร่วมกันคิดแก้ปัญหา หาทางเลือกในการแก้ปัญหา และตัดสินใจดำเนินกิจกรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกัน

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ นั้นได้มีผู้ศึกษาและได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

ทองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน (2518 : 23) ได้ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการมาแล้ว 5 ปี เขตพัฒนาตำบลละเคียนเลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพอจะสรุปออกมาได้ดังนี้

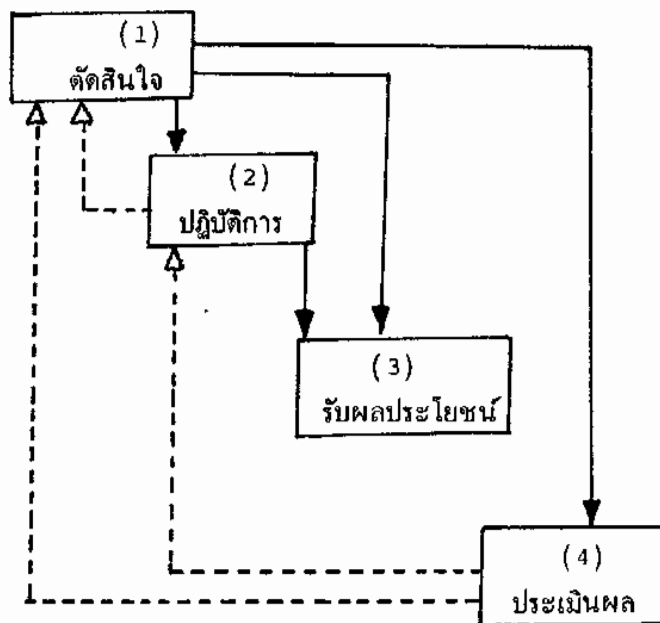
1. มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
2. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
4. มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
5. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
6. มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา
7. มีส่วนร่วมในการวางแผน
8. มีส่วนร่วมในการประชุม
9. มีส่วนร่วมในกิจกรรม
10. มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
11. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
12. มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
13. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
14. มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมที่วางไว้
15. มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน/ทรัพย์สิน

16. มีส่วนร่วมในการออกแรงหรือสละแรงงาน
17. มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
18. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตาม หรือประเมินผล

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980 : 222) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิดคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ เริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานของความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

นอกจากนี้ โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ ยังได้แสดงความสัมพันธ์ของชนิดการมีส่วนร่วมดังนี้

————— หมายถึง การส่งผลโดยตรง

- - - - - หมายถึง การส่งผลย้อนกลับ

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ของชนิดการมีส่วนร่วม

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า โคนเซน และอ็พซอฟฟ์ ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตัดสินใจมาก ดังจะเห็นได้จากจุดเริ่มต้นอยู่ที่ (1) การตัดสินใจ ซึ่งแสดงเส้นความสัมพันธ์ด้วยเส้นทึบ (—) การตัดสินใจจะมีผลต่อการปฏิบัติการ และจากการปฏิบัติการจึงส่งผลต่อไปยังการรับผลประโยชน์และการประเมินผล ในขณะที่เดียวกันการตัดสินใจจะมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผลดังจะเห็นได้จากเส้นทึบ (—) แสดงความสัมพันธ์ ในขณะเดียวกันการประเมินผลจะมีความสัมพันธ์ย้อนกลับกับการปฏิบัติการและการตัดสินใจ ซึ่งแสดงให้เห็นด้วยเส้นประ (--) และยังแสดงให้เห็นชัดด้วยว่าการปฏิบัติการจะส่งผลย้อนไปยังการตัดสินใจด้วย

อะลาสแตร์ ที ไวท์ (Alastair T. White, 1982 : 18) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 มิติด้วยกันคือ มิติที่หนึ่งคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการปฏิบัติการ ลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สามมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการ

นอกจากนี้ ไวท์ ยังได้เพิ่มเติมอีกว่า สาระสำคัญประการที่สี่ที่น่าจะนำมาพิจารณาคือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ไพร์ตัน เคเซอร์นทร์ (2527 : 6-7) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มีดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

แนวความคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน

เสน่ห์ จามริกและคณะ (2524 : 20) ได้ให้จำกัดความของการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวชนบทไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังสามารถเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย

ปัจจัยที่น่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น งานพัฒนาชุมชนจะต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการ ทักษะ และทัศนคติของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความรับผิดชอบ ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกผูกพันอันสามารถที่จะก่อให้เกิดการช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

รีดเดอร์ (ซานิตซ์ บัญชู 2530 : 65 อ้างอิงมาจาก Reeder 1974) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดังนี้

1. กิจกรรมนั้นต้องสอดคล้องกันตามความเชื่อพื้นฐาน ทัศนคติและค่านิยมของตน
2. กิจกรรมนั้นต้องสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน
3. กิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของงาน
4. กิจกรรมนั้นจะต้องเป็นประสบการณ์ที่ดีมาก่อน
5. กิจกรรมนั้นจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้
6. กิจกรรมนั้นต้องขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
7. กิจกรรมนั้นต้องทำด้วยความสมัครใจ
8. กิจกรรมนั้นต้องสอดคล้องกับจารีตประเพณี
9. กิจกรรมนั้นต้องขึ้นอยู่กับโอกาสที่อำนวย
10. กิจกรรมนั้นต้องขึ้นอยู่กับความสามารถ
11. การร่วมกิจกรรมจะต้องได้รับการสนับสนุน กระตุ้น ชี้แนะ และจูงใจให้เกิดขึ้น

คัฟแมน (सानิตซ์ .บุญชู 2530 : 67 อ้างอิงมาจาก Kaufman 1949) พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่ยาวนานของการอาศัยอยู่ใน ท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมยศ นาวีการ และคณะ (सानิตซ์ บุญชู 2530 : 66 อ้างอิงมาจาก สมยศ นาวีการ และคณะ 2520) ได้กล่าวว่า เมื่อบุคคลใดก็ตาม ได้เชื่อว่าพวกเขาได้รับประโยชน์ทาง ด้านเศรษฐกิจจากงานของเขาด้วยการเข้ามารวมกันเป็นกลุ่มแล้ว พวกเขา ก็จะร่วมมือกัน

ซัมเมอร์ และเวบเบอร์ (सानิตซ์ บุญชู 2530 : 66 อ้างอิงมาจาก Summer and Webber 1973) ได้กล่าวว่า เงินเป็นแนวทางหนึ่งที่บุคคลและกลุ่มบุคคลใช้เป็นแรงจูงใจเพื่อนำไปสู่ ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ผู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงมีแรงจูงใจจากด้านการเงินด้วย

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติงานใด ๆ นั้น ย่อมมีอิทธิพลของปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ปัจจัยใดจะสำคัญมากน้อยเพียงใดขึ้น อยู่กับความสอดคล้อง ความต้องการ สถานภาพ ทัศนคติหรือเจตคติ ประสบการณ์ ผลประโยชน์ ความรู้ความสามารถและการได้รับการสนับสนุนด้วย โดยเฉพาะปัจจัยด้านสถานภาพ และเจตคติ นั้น กล่าวได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกระทำของมนุษย์ ดังที่จะได้กล่าวให้เห็นชัดเจนจากแนวคิด ของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ดังต่อไปนี้

สถานภาพ (Status)

จุมพล หนีมพานิช (2524 : 163-164) ได้ให้คำจำกัดความของ "สถานภาพ" ไว้ว่า หมายถึง สถานะตำแหน่งทางสังคม ซึ่งแยกออกเป็น 2 ประเด็นคือ สถานภาพทางสังคมและสถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคมเป็นฐานะตำแหน่งที่สมาชิกเป็นอยู่ในสังคม ซึ่งได้มาตั้งแต่เกิดและสังคมใช้เป็น เกณฑ์ในการประเมินบุคคล โดยไม่ได้พิจารณาถึงการกระทำ คือ อายุ และเพศ ส่วนสถานภาพทาง ด้านเศรษฐกิจเป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาเนื่องจากความสามารถทำให้เกิดความมั่งมีหรือมีทรัพย์สิน กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของความมั่งมีหรือทรัพย์สินจะแสดงออกให้เห็นในรูปของการใช้ชีวิต ความสบาย และการกินอยู่ที่ดี ถ้าเขามีทรัพย์สินมาก และถ้ามีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อย การแบ่งปันรายได้ ย่อมน้อย จึงทำให้มีฐานะทางการเงินหรือรายได้สูงตามไปด้วย และถ้ามีจำนวนสมาชิกมาก การแบ่งปัน

รายได้ย่อมมากขึ้นมีผลให้ฐานะทางการเงินต่ำ

สุชา จันทน์เอม (2524 : 28-29) ได้กล่าวไว้ดังนี้ สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่จะเป็นตัวกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบที่บุคคลพึงปฏิบัติตามสถานภาพของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งบทบาทหรือการกระทำของบุคคลในสังคมนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามสถานภาพ หากบุคคลใดมีความพึงพอใจในสถานภาพของตนและสามารถปรับตัวเองให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม บุคคลนั้นย่อมประสบผลสำเร็จในการดำรงชีวิตทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวม

อุทัย หิรัญโต (2519 : 119) กล่าวว่า ฐานะตำแหน่งของบุคคลในสังคมมีความสำคัญมากในการที่จะกำหนดให้บุคคลได้รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ควรปฏิบัติ ทั้งยังเป็นสิ่งส่งเสริมให้บุคคลมีความกระตือรือร้น ที่จะยกฐานะตำแหน่งของตนเองให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่มีผลให้สังคมเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้นสถานภาพหรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมย่อมเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่มีผลต่อการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม

เจตคติ (Attitude)

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2523 : 98) กล่าวว่า เตมิใช้คำว่า ทัศนคติ ต่อมาคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยความเห็นชอบของราชบัณฑิตยสถานให้ใช้คำว่า "เจตคติ"

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

คาร์เทอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) ให้คำจำกัดความไว้ว่า "เจตคติ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ที่จะเป็นการสนับสนุนหรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง"

อารมณั เพชรชื่น (2527 : 115) ได้กล่าวถึง เจตคติไว้ว่า เจตคติหรือความรู้สึกของคนเปลี่ยนแปลงได้ คนที่มีความรู้สึกต่อสิ่งใดในทางบวกกล่าวได้ว่า เจตคติที่ชอบ (Favorable Attitude) ต่อสิ่งนั้นและในทางกลับกัน คนที่มีความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางลบ ก็กล่าวได้ว่า มีเจตคติที่ไม่ชอบ (Unfavorable Attitude) ต่อสิ่งนั้น

นอกจากนี้ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2523 : 98) ได้กล่าวถึงคำว่า เจตคติโดยอ้างอิงจากนักวิชาการหลายท่าน เช่น

แอลพอร์ต (Allport) ได้ให้ความหมายว่า เจตคติ หมายถึงสภาวะแห่งความพร้อมทางด้านจิต ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และเป็นตัวกำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุ สิ่งของและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ฟริคแมน (Freedman) ได้ให้ความหมายว่า เจตคติหมายถึงระบบที่มีลักษณะมั่นคงถาวร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบทางด้านความรู้สึก ความรู้ และการปฏิบัติ

ซานอฟ (Sarnoff) ได้ให้ความหมายว่า เจตคติหมายถึง ความต้องการที่จะแสดงปฏิกิริยาของความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันจะมีผลให้บุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะที่สอดคล้องกัน ซึ่งเกิดจากสภาวะด้านความพร้อมของจิตใจ และปฏิกิริยาของบุคคล ที่มีต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านสถานภาพและเจตคตินั้นย่อมมีความสำคัญและมีผลต่อการกระทำของบุคคลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้

อุดมการณ์ของสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2529 : 7) ได้กล่าวถึงอุดมการณ์สหกรณ์ไว้ว่า อุดมการณ์ของสหกรณ์คือ แนวความคิดที่เชื่อว่าจะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความอยู่ดีกินดีและมีสันติสุข โดยการประหยัดช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ณรงค์ เส็งประชา (2527 : 22) ได้เล่าถึงอุดมการณ์ของสหกรณ์ไว้ว่า สหกรณ์ได้ถือกำเนิดมาจากความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์ สืบเนื่องมาจากสมรรถภาพและขาดแคลนทุนรอนในการประกอบอาชีพ ตลอดจนถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และถูกบีบบังคับด้วยสถานะที่เลวร้ายต่าง ๆ ฉะนั้นจึงได้มีผู้คิดหาวิธีขจัดและแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวให้หมดไป ซึ่งในที่สุดก็มีการค้นพบว่า สหกรณ์ (Cooperation or Cooperative) เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะแก้ปัญหาความทุกข์ยาก และสร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่สังคมมนุษย์ได้ โดยอาศัยความร่วมมือกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหลักในการดำเนินงาน เพราะลำพังคนเดียวย่อมไม่สามารถจะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยตนเองได้ อาจจะเนื่องจากการขาดการศึกษา ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ขาดความรู้ทางด้านธุรกิจการค้า การขาดการช่วยเหลือแนะนำและการสนับสนุน

จากภายนอก ขาดอำนาจในการต่อรอง ขาดความเชื่อถือจากบุคคลอื่น หรือขาดกำลังใจในการที่จะต่อสู้แข่งขันกับพ่อค้าคนกลาง หรือผู้ที่มีกำลังมากกว่าได้ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน จึงจะสามารถแก้ปัญหาที่นั้น ๆ ได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์ที่สำคัญที่สุดของสหกรณ์ก็คือ "การร่วมมือกัน" ในการดำเนินธุรกิจเพราะหากขาดการร่วมมือกันแล้ว สหกรณ์ก็ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ และไม่สามารถจะแก้ปัญหาใด ๆ ได้

หลักการสหกรณ์

อริล เลิศประเสริฐ (2528 : 97) ได้กล่าวไว้ว่า การดำเนินงานเกี่ยวกับสหกรณ์ จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการสหกรณ์สากล ซึ่งเป็นหลักสหกรณ์ที่ International Cooperatives Alliance (ICA) ประกาศไว้เมื่อวันที่ 8 กันยายน 1966 ซึ่งต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมและบัญญัติไว้ในกฎของ ICA ตอน 2 มาตรา 8 มีสาระสำคัญดังนี้

1. การเปิดรับสมาชิกทั่วไปและด้วยความสมัครใจ (Open and Voluntary Membership)
2. การควบคุมแบบประชาธิปไตย (Democratic Control)
3. การจำกัดดอกเบี้ยเงินทุน (Limited Interest on Capital)
4. การจัดสรรเงินส่วนเกินอย่างเที่ยงธรรม (Equitable Distribution of Surplus)
5. การศึกษาทางสหกรณ์ (Cooperative Education)
6. การร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ (Cooperation Among Cooperatives)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 783) ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ไว้ว่า สหกรณ์ หมายถึงงานร่วมมือกัน วิธีการจัดการอย่างหนึ่งที่บุคคลพอใจร่วมกันเพื่อบำรุงความเจริญในทางเศรษฐกิจโดยการแบ่งกำไรเสมอกัน

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2529 : 47-88) ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ร้านค้าไว้ว่า สหกรณ์ร้านค้า หมายถึงร้านค้าที่ผู้บริโภครวมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไปโดยมิได้แสวงหากำไรแต่เพื่อการขจัดการเอาเปรียบ และความไม่เป็นธรรม

ในการซื้อสินค้า และได้สรุปประวัติของสหกรณ์ร้านค้าไว้ดังนี้ ประเทศไทยได้เริ่มจัดตั้งร้านสหกรณ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2480 โดยตั้งขึ้นในหมู่ชาวนชนบท อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ร้านต้องล้มเลิกไป ต่อมารัฐบาลมีนโยบายที่จะช่วยเหลือประชาชนเกี่ยวกับการครองชีพ จึงได้ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งร้านสหกรณ์ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคขึ้นอีกจำนวนมาก จนในปัจจุบันมีร้านสหกรณ์เกิดขึ้นทุกจังหวัดในประเทศไทย

1. วัตถุประสงค์ของร้านสหกรณ์ มีดังนี้

- 1.1 จัดหาสิ่งของและบริการที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย
- 1.2 ช่วยจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของสมาชิก
- 1.3 ส่งเสริมความรู้ทางการค้าและการสหกรณ์แก่สมาชิก
- 1.4 ส่งเสริมให้รู้จักประหยัด การช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 1.5 ร่วมมือกับสหกรณ์และสถาบันอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

2. วิธีการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้า

- 2.1 ขายสินค้าตามราคาท้องตลาดหรือถูกกว่าบ้างเล็กน้อย
- 2.2 จัดหาสินค้าคุณภาพดี ไม่ปลอมปน และอยู่ในความต้องการของสมาชิก
- 2.3 เที่ยงตรงในการชั่ง ตวง วัด
- 2.4 จัดหาสินค้าที่จำเป็นในการครองชีพมาจำหน่าย และมีสินค้าให้เลือกมากมายชนิด
- 2.5 ขายสินค้าด้วยเงินสด

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมสหกรณ์

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมสหกรณ์ มีความสำคัญต่อการดำเนินงานด้านสหกรณ์ดังต่อไปนี้

ณรงค์ เส็งประชา (2527 : 1) กล่าวว่า การทำงานร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน และการแบ่งปันผลที่บังเกิดขึ้น จากบุคคลที่ร่วมมือกันประกอบกรนั้น นับว่าเป็นเรื่องเก่าแก่ของสังคมมนุษย์ซึ่งได้มีมาช้านานแล้ว และปรากฏว่าความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น ได้อาศัยความร่วมมือดังกล่าวตลอดมา และหากปฏิบัติได้กว้างขวางออกไปได้เพียงใด ก็ยิ่งทำให้ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นเพียงนั้น โดยปกติการร่วมมือกันนั้นมีทั้งการ

กระทำโดยสำนึก (Conscious Cooperation) และกระทำไปโดยไม่สำนึก (Unconscious Cooperation) และอาจเป็นการร่วมมือกันอย่างถาวรหรือชั่วคราว อย่างมีระเบียบแบบแผน หรืออย่างธรรมดาโดยไม่มีระเบียบแบบแผน

คณะอนุกรรมการฝ่ายรณรงค์ และปฏิบัติการส่งเสริมวัฒนธรรมและวินัยแห่งชาติ (2529 : 12-13) ได้กล่าวถึงการร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยวิถีทางสหกรณ์ไว้ดังนี้

1. มีน้ำใจ ความสามารถและรูปแบบวิธีการในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ สอดคล้องกับระบบบริหารงานของหมู่บ้านและตำบล
2. ร่วมมือกันแก้ปัญหาในท้องถิ่น ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และไม่สร้างปัญหาด้านเศรษฐกิจให้กับตนเองและสังคม
3. จัดให้มีกิจกรรมสหกรณ์ และพัฒนากิจกรรมสหกรณ์ โดยเฉพาะกิจกรรมสหกรณ์เพื่อส่งเสริมการผลิตและการขาย

การนำวิถีทางสหกรณ์มาพัฒนาชนบท

กรมการพัฒนาชุมชน (2530 : 61-164) ได้กล่าวไว้ว่า การยกระดับฐานะการครองชีพของประชาชนในชนบทเป็นภาระหน้าที่หนึ่งของกรมการพัฒนาชุมชน ที่ถือว่าเป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วน ที่หน่วยงานในความรับผิดชอบจะต้องถือปฏิบัติให้บังเกิดผลโดยเร่งด่วน และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และศูนย์สาธิตการตลาดเป็นยุทธวิธีหนึ่งที่กรมพัฒนาชุมชนนำมาใช้ต่อสู้กับปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท และได้ดำเนินงานตามแผนงานต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
 - 1.1 ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เป็นขบวนการรวมคนทุกระดับ โดยมีหลักการและอุดมคติในการที่จะระดมเงินออมเพื่อใช้ช่วยเหลือและ/หรือแก้ปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกของกลุ่ม ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และสวัสดิการของครอบครัว
 - 1.2 วัตถุประสงค์เพื่อใช้เงินในการ "พัฒนาคน สังคม และเศรษฐกิจ" มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 การพัฒนาคน เพื่อเป็นการพัฒนาให้สมาชิกมีคุณธรรม 5 ประการ คือ

1.2.1.1 มีความซื่อสัตย์

1.2.1.2 มีความเสียสละ และอดทน

1.2.1.3 มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และเพื่อนสมาชิก

1.2.1.4 มีความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน

1.2.1.5 มีความไว้วางใจกัน

1.2.2 การพัฒนาสังคม

1.2.2.1 ส่งเสริมและปลูกฝังประชาธิปไตย

1.2.2.2 ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี

1.2.2.3 ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่ดี

1.2.3 การพัฒนาเศรษฐกิจ

1.2.3.1 ส่งเสริมการระดมทุนในหมู่บ้าน/ตำบล

1.2.3.2 ส่งเสริมการสร้างแหล่งเงินทุนในท้องถิ่นเพื่อให้สมาชิกกู้ไป

แก้ปัญหาการประกอบอาชีพ

1.2.3.3 ฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักการอบรม การวางแผน การใช้จ่าย

เงินของตนเอง และเงินกู้ของกลุ่มอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพ

1.3 การดำเนินงานยึดหลักความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคของสมาชิก คือ

1.3.1 บุคคลทุกเพศ วัย อาชีพ สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกได้

1.3.2 สมาชิกทุกคนต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 10 บาท หรือตาม

ระเบียบข้อตกลงของกลุ่ม

1.3.3 สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิและมีความเสมอภาคกัน

1.3.3.1 การปฏิบัติหน้าที่ของตนที่มีต่อกลุ่ม

1.3.3.2 รับบริการจากกลุ่ม

1.3.3.3 ถูกทำโทษจากกลุ่ม หากไม่ทำตามระเบียบที่กำหนดไว้

1.3.3.4 ไม่ได้รับสิทธิพิเศษใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการหรือสมาชิก
กลุ่ม

1.4 ผลประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับจากกลุ่ม

1.4.1 ฝึกฝนให้รู้จักประหยัดและออมทรัพย์สะสมเป็นประจำ

1.4.2 มีแหล่งเงินทุนและเงินกู้เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อน

1.4.3 เงินปันผลจากเงินสะสม และจากกิจกรรมของกลุ่มที่สมาชิกมีส่วนร่วม

1.4.4 บริการจากกิจกรรมของกลุ่ม

1.4.5 บริการทางวิชาการของกลุ่ม

2. ศูนย์สาริตการตลาด

2.1 ความหมายของศูนย์สาริตการตลาด มีขอบข่ายดังนี้

2.1.1 เป็นศูนย์กลางการจำหน่ายสิ่งของเครื่องใช้ในครอบครัวและอุปกรณ์การอาชีพ และรับซื้อผลผลิตทางอุตสาหกรรม หัตถกรรม และผลผลิตการเกษตรไปจำหน่าย

2.1.2 เป็นการนำเงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาใช้แสวงหากำไรเพื่อเป็นรายได้มาแบ่งปันกันในหมู่สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกคน

2.1.3 ที่ใช้ชื่อ "ศูนย์สาริตการตลาด" เพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของงานพัฒนาชุมชน ที่ต้องการฝึกคนให้เรียนรู้การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ต้องการสอนงานให้รู้จักทำการค้าและไม่ทำให้เกิดความรู้สึกว่า เราทำการค้าอย่างเต็มที่ (เพราะเป็นการฝึกหัดมากกว่า)

2.2 วัตถุประสงค์ มีดังนี้

2.2.1 เพื่อฝึกหัดให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีความเข้าใจและมีความรู้ความสามารถในการดำเนินการค้าขาย

2.2.2 เป็นการฝึกหัดการนำเงินทุนที่มีอยู่ไปลงทุน เพื่อให้เกิดดอกผลเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น

2.2.3 เพื่อช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และประชาชนในหมู่บ้านหาซื้อสิ่งของใช้ในครอบครัว และอุปกรณ์การประกอบอาชีพได้สะดวกรวดเร็วและประหยัด

2.2.4 ป้องกันการถูกเอาเปรียบที่ต้องซื้อของแพง และขายผลผลิตได้ในราคาต่ำของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และประชาชนทั่วไป

2.2.5 ต้องการให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่เป็นผู้ยากจนสามารถ มีบทบาทในด้านการค้าในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอาจขยายผลไปสู่ระดับอำเภอ จังหวัดได้

2.3 การดำเนินงาน มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 เงินทุนดำเนินงาน

2.3.1.1 กู้จากธนาคารกรุงไทยมาเป็นทุนดำเนินงาน

2.3.1.2 ประชุมสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ส่งเงินสัจจะ เพิ่มพิเศษ แล้วย่นำมาลงทุน (ไม่ใช่เรียกเงินค่าหุ้นศูนย์สาริตการตลาด)

2.3.1.3 ขอยืมเงินทุนหมุนเวียนจากกรมพัฒนาชุมชนมาลงทุน

2.3.2 คณะกรรมการดำเนินงาน

2.3.2.1 คณะกรรมการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็น ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานทั้งหมดทุกด้าน ด้วยการกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ และระเบียบ ปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับศูนย์สาริตการตลาด

2.3.2.2 คณะกรรมการอำนวยการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็น ผู้รับผิดชอบดูแลการบริหารศูนย์สาริตการตลาด

2.3.2.3 จัดตั้งคณะกรรมการศูนย์สาริตการตลาด ให้ทำหน้าที่ใน การจัดการซื้อ การขาย และการเบิกจ่ายเงินของศูนย์สาริตการตลาด

2.3.2.4 ให้มีการจัดตั้ง ผู้จัดการศูนย์สาริตการตลาด (จะตั้งจาก กรรมการศูนย์สาริตการตลาด ตามข้อ 2.3.2.3 เป็นผู้ควบคุมและดำเนินงาน และให้แต่งตั้ง พนักงานขายสินค้าจำนวนเท่าที่จำเป็น) ผู้จัดการและพนักงานขายสินค้าจะมีค่าจ้างมากน้อยเพียงไร ให้กำหนดจากผลกำไรของศูนย์สาริตการตลาดเป็นหลักอาจจะไม่มีเงินเดือน แต่ให้โบนัสเป็นรายปี โดยขอให้ช่วยกันเสียสละไปก่อนก็ได้

2.3.3 การให้บริการของศูนย์สาริตการตลาด ศูนย์สาริตการตลาดเมื่อเปิด ใหม่ ๆ หรือยังมีกิจกรรมไม่มากนัก จะเปิดเป็นระยะเวลาสั้น เช่น 06.00-08.00 น. , 11.00-13.00 น. , 16.00-19.00 น. ก็ได้แต่ถ้ากิจกรรมก้าวหน้ามีแนวโน้มการจำหน่ายตลอดทั้งวันจึง ต้องเปิดบริการตลอดทั้งวัน

2.4 ประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้รับจากศูนย์สาธิตการตลาด มีดังนี้

2.4.1 ได้ซื้อสินค้าในราคาต่ำกว่าราคาในท้องตลาด เพราะจะได้รับเงินเฉลี่ยคืนการซื้อสินค้า (ไม่จ่ายคืนให้แก่ผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต)

2.4.2 สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกคน จะได้รับเงินปันผลจากกำไรของศูนย์สาธิตการตลาดทุกปี ตามมูลค่าหุ้นที่เกิดจากเฟิ่นฝากสะสม (กำไรของศูนย์สาธิตการตลาดต้องเอาไปรวมกับรายได้อื่น ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) แล้วคิดเป็นเงินปันผลของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ไม่ใช่เป็นเงินปันผลของศูนย์สาธิตการตลาด

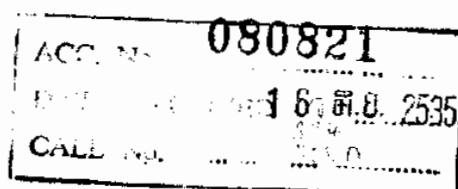
2.4.3 ลดรายจ่ายในการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ในครอบครัว และลดรายจ่ายในการจำหน่ายสินค้าหรือผลผลิตของตน

ความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในเรื่องสหกรณ์

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกรณ์ ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของสมาชิก

ถวิล เลิศประเสริฐ (2528 : 320-321) ได้กล่าวถึงความรู้ความเข้าใจของสมาชิกสหกรณ์ไว้ดังนี้ สมาชิกจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสหกรณ์ เพื่อจะได้มีส่วนอย่างเต็มที่ในการผลักดันให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์คือ การจัดบริการที่ดีที่สุดแก่สมาชิก ความรับผิดชอบต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสหกรณ์มาก่อน จากประสบการณ์พบว่าสหกรณ์ที่อ่อนแอในด้าน โครงสร้างของสมาชิกภาพ มีสาเหตุมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในเรื่องสหกรณ์ในประเทศที่ด้อยพัฒนาจะพบอุปสรรคในเรื่องระดับความรู้ เนื่องจากระดับการศึกษาต่ำของสมาชิก สหกรณ์เป็นธุรกิจที่ค่อนข้างซับซ้อนย่อมทำให้ยากแก่การเข้าใจ

ไพศาล อนุศาสนนันท์ (2526 : 146) ได้กล่าวไว้ว่า คณะกรรมการและสมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจและรับผิดชอบต่อสหกรณ์ คณะกรรมการ และสมาชิกถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่มีส่วนให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจต่อไปได้เพียงใด แต่ยังมีคณะกรรมการและสมาชิกส่วนมากขาดความรู้ความเข้าใจ และรับผิดชอบต่อสหกรณ์อยู่อีกเช่นกัน อาจเป็นเพราะการเผยแพร่หลักการและวิธีการสหกรณ์ยังไม่เพียงพอ รวมถึงการเผยแพร่เอกสารทางวิชาการของทางราชการอยู่ในขอบเขตจำกัด

การจัดโครงการให้การศึกษาอบรมยังไม่เหมาะสม และสหกรณ์ไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ทางสหกรณ์แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกขาดศรัทธาต่อสหกรณ์ของตนด้วย

สัมฤทธิ์ เทียนคำ (2526 : 52) ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า มักเกิดขึ้นอยู่เสมอว่าความล้มเหลวของการดำเนินงานของแต่ละสหกรณ์นั้น เนื่องจากสมาชิกไม่เข้าใจหลักการสหกรณ์ บางครั้งสมาชิกขาดอุดมการณ์และไม่ศรัทธาในหลักการสหกรณ์

ณรงค์ เส็งประชา (2527 : 178) ได้กล่าวถึงการจัดตั้งสหกรณ์ไว้ว่า ในการจัดตั้งสหกรณ์ย่อมจะต้องมีผู้ริเริ่มจะต้องมีความเข้าใจสหกรณ์เป็นอย่างดี และผู้ริเริ่มจะไปชักชวนคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมในโครงการของตน ซึ่งก็ย่อมจะต้องเริ่มจากคนรู้จักและเป็นคนที่จะช่วยขยายการชักชวนเพื่อหาสมาชิกให้กว้างขวางออกไป เมื่อเห็นว่าคนในท้องถิ่นให้ความสนใจ เข้าใจและเลื่อมใสวิธีการสหกรณ์ขึ้นพอเพียงแก่การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ได้แล้ว จึงดำเนินงานเป็นขั้น ๆ ต่อไปดังนี้

1. ศึกษาความต้องการของสมาชิก
2. จัดตั้งคณะผู้ริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์
3. ร้องขอให้มีการจัดตั้งสหกรณ์
4. สหกรณ์จังหวัดจะนัดประชุมบรรดาผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์
5. กรมส่งเสริมสหกรณ์พิจารณาคำร้องขอและเห็นชอบ
6. ผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกทำการเลือกตั้งคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์คณะหนึ่งจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน
7. จัดให้มีการประชุมบรรดาผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์
8. ยื่นหนังสือขอจดทะเบียนสหกรณ์
9. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการกระทำของบุคคล

ทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Theory of Social Action)

จำนง อติวัฒน์สิทธิ (2523 : 53-63) ได้อ้างถึงทฤษฎีการกระทำทางสังคมของแม็กซ์ เวเบอร์ (Max Weber, 1964) ที่ทำการศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human

Action) โดยให้คำจำกัดความการกระทำว่า เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลับ และกล่าวว่า การกระทำทางสังคมของมนุษย์มี 4 ขั้นตอนคือ

1. การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุถึงจุดหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2. การกระทำที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม (Valuable) เป็นการกระทำซึ่งใช้วิธีการที่เหมาะสมเช่นกัน เพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุด ในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนา และทางศิลปกรรมอย่างอื่น เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

3. การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลงโดยยึดเอาแบบอย่างที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตเป็นหลักในพฤติกรรมการกระทำตามประเพณีไม่คำนึงถึงเหตุผล

4. การกระทำที่แฝงด้วยความเสนาหา (Affective) การกระทำแบบนี้คำนึงถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิต ระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำ การกระทำเช่นนี้ก็ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้น นอกจากเรื่องส่วนตัว

2. ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม (Theory of Decision Making and Social Action)

มีแนวคิดเชิงทฤษฎีหลายแนวคิดด้วยกันที่พยายามจะอธิบายพฤติกรรมของบุคคลในสังคมไทยที่นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่มักจะมองว่า การตัดสินใจกระทำพฤติกรรมทางสังคมนั้นเป็นผลมาจากสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social-Economic Status) ซึ่งถือได้ว่าเป็นเพียงปัจจัยภายนอกเท่านั้น

สุทธิพงศ์ แสงมณี (2524 : 31) ได้กล่าวอ้างถึงทฤษฎีการกระทำทางสังคมของวิลเลียม ดับเบิลยู ริดเดอร์ (William W. Reeder, 1968) ซึ่งเป็นผู้ได้รวบรวมกลุ่มของปัจจัยซึ่งเป็นเหตุทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นทฤษฎีเพื่ออธิบายถึงการกระทำทางสังคม (Social Action) ว่าการกระทำของมนุษย์ในเรื่องใด ๆ ก็ตามขึ้นอยู่กับกลุ่มปัจจัยซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายประการ ได้แก่

1. เป้าประสงค์ (Goals)
2. ความเชื่อ (Belief)
3. ค่านิยม (Value)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habits and Customs)
5. ความคาดหวังและปทัสสถาน (Expectations and Norms)
6. ข้อผูกพัน (Commitment)
7. แรงเสริม (Forces)
8. โอกาส (Opportunity)
9. ความสามารถ (Ability)
10. การสนับสนุน (Support)

จากทฤษฎีที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ปัจจัยด้านเป้าประสงค์ ข้อผูกพัน แรงเสริมและการได้รับการสนับสนุนเป็นส่วนของการกระทำทางสังคมที่สามารถจูงใจหรือสนับสนุนให้บุคคลมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมร่วมกันได้

3. ทฤษฎีแรงจูงใจ (A Theory of Human Motivation)

อุทัย หิรัญโต (2525 : 220) ได้อ้างถึง ทฤษฎีการจูงใจของ อับราฮัม เอ็ม มาสโลว์ (Abraham M. Maslow, 1954) นักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียงของอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้เสนอทฤษฎีนี้ โดยอธิบายว่าการที่จะจูงใจคนนั้นก็คือ การปฏิบัติการณ์สนองความต้องการของคน มาสโลว์แบ่งลำดับความต้องการของคนออกเป็น 5 ระดับ โดยเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. ความต้องการทางกายหรือทางสรีรวิทยา (Physiological Needs)
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs)
3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs)
4. ความต้องการเกียรติยศหรือชื่อเสียงและการยกย่อง (Esteem Needs)
5. ความต้องการที่จะประสบความเป็นจริงในตนเอง หรือแสดงความสามารถให้ประจักษ์ในตนเอง (Self-Actualization Needs)

ลำดับความต้องการทั้ง 5 ชั้น อธิบายได้ดังนี้

1. ความต้องการทางกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ของมนุษย์เป็นความต้องการเกี่ยวกับปัจจัยในการดำรงชีวิตเช่น อาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) เมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการบำบัดแล้วความต้องการของคนไม่ได้หยุดเพียงเท่านั้น สุขภาพที่ดี ความปลอดภัย จากภัยอันตราย ตลอดจนความมั่นคงในด้านอาชีพ การงาน เป็นจุดสูงสุดของความปรารถนาอย่างหนึ่งของคน เป็นความต้องการที่มีความจำเป็นถัดจากความต้องการทางร่างกาย คนเราย่อมมีความต้องการตรงกันในเรื่องนี้เสมอโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) คือความต้องการที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น รวมทั้งมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น

4. ความต้องการมีเกียรติ ชื่อเสียงและการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่ต้องการให้คนอื่นยอมรับตนเองว่าเป็นคนสำคัญ มีชื่อเสียง มีเกียรติเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทั้งที่ใกล้และที่ไกล

5. ความต้องการที่จะประสบความเป็นจริงในตนเอง (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว

ทฤษฎีดังกล่าวนี้ จะช่วยทำให้เข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์มากในการที่จะสามารถคาดหวังพฤติกรรมของบุคคล ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในพฤติกรรมที่จะสร้างความร่วมมือของมนุษย์ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในเรื่องนี้โดยตรงไม่มีผู้ใดได้ทำการวิจัยไว้ แต่มีงานวิจัยที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงที่พอจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2519 : 5) ได้สรุปรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลข้าวม่วง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกในโครงการ มีลักษณะน่าสนใจบางประการดังนี้ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูง มีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่ากลุ่มประชากรที่มีอายุน้อย สมาชิกชายเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าสมาชิกหญิง ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ บุคคลที่สมรสแล้ว และเป็นหัวหน้าครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเป็นส่วนใหญ่ บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีรายได้ครอบครัวต่อปีสูง และมีที่ดินถือครองทำมาหากินมากเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า และบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานานกว่า 20 ปี

อาสาฬห์ เกษมทรัพย์ (2524 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองที่มีจำนวนบุตรมาก มีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนมากกว่าผู้ปกครองที่มีบุตรน้อย และผู้ปกครองที่เป็นผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนชุมชนมากกว่าผู้ปกครองที่ไม่ได้เป็นผู้นำท้องถิ่น

ฉอาน วุฒิภรณ์รักษา (2526 : 109-113) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคิ่งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในขั้นดำเนินการมากที่สุด รองลงมาขั้นติดตามผลงาน ขั้นกำหนดความต้องการ ขั้นการตัดสินใจเลือกโครงการ และขั้นแผนงาน เพศชายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนมากกว่าเพศหญิง ทั้งชายและหญิงเข้าร่วมในขั้นดำเนินการมากที่สุด แต่เข้าร่วมในขั้นวางแผนน้อยที่สุด ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมคือ ต้องการความสะดวกสบายในกิจกรรมขนาดชุมชนส่งมากที่สุด รองลงมาต้องการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องการมีงานทำ และได้รับการขอร้องให้มา ต้องการอยากได้เงิน มีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ ไม่มีงานทำและเป็นญาติกับกำนัน

(ผู้ใหญ่บ้าน สารวัดรำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) ตามลำดับ ประชาชนทราบเรื่องโครงการฯ จากสื่อมวลชนคือ วิทยุมากที่สุด รองลงมาโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ไปสเตอร์ และภาพยนตร์ตามลำดับ

อารยา วัฒนกิจ (2526 : 39) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองที่มีรายได้สูง มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

สกนธ์ จันทรรักษ์ (2528 : 63-71) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่ม การติดต่อกับพัฒนากร การรับฟังข่าวสาร การติดต่อกับผู้นำท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจเรื่องศูนย์เยาวชน จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล

อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (2529 : 59-61) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) ปีการศึกษา 2528 อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า กรรมการสภาตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากมีส่วนร่วมกับโครงการ กสช. มากกว่ากรรมการสภาตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย กรรมการสภาตำบลที่เป็นกรรมการกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมกับโครงการ กสช. มากกว่ากรรมการสภาตำบลที่ไม่เป็นกรรมการกลุ่มทางสังคม และกรรมการสภาตำบล ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก มีส่วนร่วมในโครงการมากกว่ากรรมการที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย

อุบลวรรณ สิบยุค (2529 : 59) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย : ศึกษากรณีการตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้มีรายได้น้อย โครงการพื้นนคร บางบัว กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ความเข้าใจในหลักการของโครงการมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ที่มีความเข้าใจในหลักการของโครงการมากมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย มากกว่าผู้ที่มีความเข้าใจในหลักการของโครงการน้อย

หัตถดาว บุญपाल (2530 : 56-57) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลสาก อำเภอมือง จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการรับฟังวิทยุสูงจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษามากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการรับฟังต่ำ และการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาได้หลายด้าน คือ ด้านการแสดงความคิดเห็น การบริจาคเงินวัสดุสิ่งของ การใช้แรงงานเข้าช่วยเหลือ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การเข้าร่วมฝึกอบรมต่าง ๆ และไม่มีหัวหน้าครัวเรือนคนใดในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาเลย

พรศักดิ์ พัทธพจนานภรณ์ (2530 : 68-70) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสหกรณ์การเกษตร : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์การเกษตรบ้านลาดจำกั๊ด จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกเพศชายจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรมากกว่าสมาชิกหญิง สมาชิกที่มีที่ดินทำกินมาก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์มากกว่าการเกษตรมากกว่าสมาชิกที่มีที่ดินทำการเกษตรน้อย สมาชิกที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการสหกรณ์การเกษตรมาก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร มากกว่าสมาชิกที่มีความรู้ความเข้าใจในหลัก และวิธีการสหกรณ์การเกษตรน้อย และสมาชิกที่มีทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์การเกษตรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรมากกว่าสมาชิกที่มีทัศนคติที่ติดต่อสหกรณ์การเกษตร จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรมากกว่าสมาชิกที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสหกรณ์การเกษตร

สุชาติ สุวรรณ (2530 : 109) ได้ศึกษาการพัฒนาเด็ก : ศึกษากรณีการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้นำท้องถิ่นและประชาชน มีความรู้ความเข้าใจในแต่ละด้าน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน และบทบาทของผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับสูง และพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้นำท้องถิ่น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นประชาชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของธุรกิจสหกรณ์

กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล (2525 : 42) ได้ทำการประเมินผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลส้มสุ่ม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ปรากฏว่าการดำเนินกิจกรรมร้านค้าของกลุ่มล้มเหลว เพราะคณะกรรมการบริหารไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ บางคนไม่มีความเข้าใจต่อระบบการบริหารในลักษณะกรรมการอย่างเพียงพอ ทั้งยังมีกรรมการบางคนทุจริตนำเงินของกลุ่มไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เป็นผลให้กิจกรรมหยุดชะงัก

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2524 : 131-134) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต" ในอำเภอสรีประจัน อำเภอสามชูก และอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การศึกษา อาชีพ ความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ความมีมนุษยสัมพันธ์ การได้รับคำแนะนำสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือสนับสนุนจากสมาชิก โอกาสที่ได้แสดงความสามารถในการปฏิบัติงาน มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ประสบความสำเร็จได้

ผลสรุปจากการวิจัยในด้านปัญหา อุปสรรค ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งสมนึก ปัญญาสิงห์ กล่าวสรุปได้มีดังนี้

1. การบริหารงานของกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบางกลุ่ม คณะกรรมการยังไม่มี ความรู้ความเข้าใจต่อหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง เช่นที่กลุ่มตำบลปากน้ำ อำเภอเดิมบางนางบวช คณะกรรมการบางคนยังมีความสงสัยในเรื่อง การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่า จะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้กลุ่มมีความก้าวหน้าและมีความมั่นคง ซึ่งในเรื่องนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนากร ผู้ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน จะต้องมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้เรียบร้อยและการให้ข้อมูลเพื่อการแนะนำจะถูกต้องเข้าใจตรงกัน โดยตัวพัฒนากรเองหรือจะเชิญวิทยากร ผู้ที่ ทราบและเข้าใจในเรื่อง นโยบายและวัตถุประสงค์ รวมทั้งขั้นตอนการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ เป็นอย่างดี มาให้คำแนะนำที่ถูกต้องเพื่อจะได้เป็นผลดีต่อการปรับปรุงการบริหารงานของกลุ่มให้ดีขึ้น

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เกือบทุกกลุ่มที่ทำการศึกษาพบว่า สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและเจตนารมณ์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและไม่ค่อยมี

ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อกลุ่ม เช่น บางคนเป็นสมาชิกโดยที่สมาชิกคนอื่นสมัครให้ซึ่งขาดความยินยอมหรือศรัทธาต่อหลักการของกลุ่มอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้เจตนารมณ์ของการเป็นสมาชิกผิดไปจากวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

2. กิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่มทุกกลุ่มมี 2 ประการ คือ การรับฝากเงินสัจจะสะสม และการให้สมาชิกกู้เงินไปเพื่อลงทุนด้านประกอบอาชีพทางการเกษตรและบรรเทาความเดือดร้อน แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ให้สมาชิกกู้เพราะทุนการดำเนินงานของกลุ่มมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการของสมาชิก ทำให้สมาชิกต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนอื่นอีก จึงเป็นปัญหาแบกภาระการส่งใช้หนี้สินหลายราย เป็นผลกระทบถึงการส่งเงินยืมกลุ่มไม่ตรงตามกำหนดและกิจกรรมของกลุ่มยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่าจะดำเนินการได้มั่นคงยั่งยืนเพียงใด ทำให้เกิดความลังเลใจไม่กล้าสมัครเป็นสมาชิก

แต่ก็มีสมาชิกจำนวนมากที่เข้าใจต่อหลักการและเจตนารมณ์ของกลุ่ม เช่น

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองผักนาก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี สมาชิกเกือบทุกคนให้ความสนใจต่อกิจกรรมของกลุ่มและยอมรับฟังความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มที่มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงต่อไปในอนาคต จากการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า สาเหตุที่กลุ่มนี้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงก็เพราะผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการท่านอื่นที่มีความรู้ความเข้าใจ มีความรับผิดชอบและสนใจต่อกิจกรรมของกลุ่มดี ทำให้สมาชิกเกิดความศรัทธาและมั่นใจในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม

ส่วนกิจกรรมทางด้านการตลาดเกือบทุกกลุ่มยังไม่สามารถขยายบริการด้านร้านค้าขึ้นสนองความต้องการของสมาชิกได้ เนื่องจากมีทุนน้อย

3. สถานะทางการเงินของกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่วนใหญ่กำลังอยู่ในขั้นเจริญเติบโต บางกลุ่มมีฐานะทางการเงินมั่นคงและบางกลุ่มกำลังประสบกับปัญหาดังต่อไปนี้

3.1 สมาชิกบางส่วนส่งเงินสัจจะสะสมไม่ตรงตามกำหนดเวลาและไม่ปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม ทำให้สถานะทางการเงินของกลุ่มน้อยลง

3.2 สมาชิกบางคนลาออกเพราะมองไม่เห็นความเจริญก้าวหน้าของกลุ่มและขาดความศรัทธาต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

3.3 สมาชิกบางคนเกิดความเบื่อหน่ายที่กรรมการผู้มีหน้าที่เก็บเงินสัจจะสะสมมาเก็บเงินช้ากว่ากำหนดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากกรรมการต้องรับผิดชอบเก็บเงินหลายหมู่บ้านและแต่ละหมู่บ้านอยู่ห่างไกล ทำให้เสียค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งปัญหานี้ควรหาทางแก้ไขโดยตั้งตัวแทนในการเก็บเงินสัจจะสะสมนั้นมารวมไว้ที่ศูนย์กลางหมู่บ้านของกลุ่มเพื่อจะได้นำฝากธนาคารต่อไป

3.4 สมาชิกบางคนมีความรู้สึกว่ กลุ่มมีหน้าที่เก็บเงินอย่างเดียว ไม่ได้ให้คำแนะนำหรือความหวังแก่สมาชิกว่าในอนาคต จะวางแผนการดำเนินงานการเงินกลุ่มอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อได้รับการแก้ไขแล้วจะกระตุ้นหรือเป็นกำลังใจให้สมาชิกมองเห็นประโยชน์ที่ควรได้จากกลุ่มในอนาคตได้

กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล (2528 : 77-78) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างในความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดแพร่ ปรากฏผลดังนี้

1. สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ไม่ประสบความสำเร็จจะมีปัจจัยทางด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มีความแตกต่างกันในด้านระดับรายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนด้านอายุของสมาชิกทั้งสองกลุ่มปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน
2. สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่ประสบความสำเร็จและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จจะมีปัจจัยการได้รับข้อมูลและความสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่แตกต่างกัน คือมีความแตกต่างกันในด้านการได้รับการประชุมชี้แจงหรืออบรมเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของสมาชิกทั้งสองกลุ่ม ส่วนด้านการติดต่อกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของสมาชิกทั้งสองกลุ่มปรากฏว่าไม่แตกต่างกัน
3. สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จจะมีระดับความเข้าใจหลักการ วัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่แตกต่างกัน

งานวิจัยในต่างประเทศ

ฮาโรลด์ (Harold, 1949 : 160) ได้ทำการศึกษาเรื่องชุมชนในประเทศไทยพบว่า อายุ การศึกษา ขนาดของครอบครัว รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

เมย์ (May, 1951 : 127) ได้ทำการศึกษาเรื่องความแตกต่างของบุคคลในชนบท สี่แห่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้นมีปัจจัยเกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1952 : 198) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางสังคมที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในมลรัฐนิวยอร์กพบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางสังคม ในทำนองเดียวกัน บราวน์ (Brown, 1953 : 591) ได้ศึกษาเรื่องผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งขันและไม่แข็งขันมักมีฐานะแตกต่างกันออกไป คือบุคคลที่มีรายได้สูง และมีการศึกษาสูงมักจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำและการศึกษาต่ำ

บรูเนอร์ (Bruner, 1959 : 120) ได้ทำการสรุปผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมเขาพบว่า มีตัวแปรมากมายเช่น ครอบครัว อายุ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

เนลสัน และเวอร์เนอร์ (Nelson and Verner, 1960 : 252) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางสังคมและองค์การที่เป็นทางการ ได้ชี้ให้เห็นว่าสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมักจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง รายได้สูง นอกจากนี้เขายังกล่าวต่อไปอีกว่าตำแหน่งของการเป็นสมาชิกมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

รีดเดอร์ (Reeder, 1968 : 131) ได้ศึกษาวิจัยผู้นำทางศาสนาเปรียบเทียบกับสมาชิกที่แข็งขันและสมาชิกที่ไม่แข็งขันของชุมชนมอริมอน ในมลรัฐยูทาห์ ผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่มีทัศนคติทางบวกต่อองค์การเข้าร่วมในองค์การมากกว่าบุคคลที่มีทัศนคติทางลบ

บีล (Beal, 1971 : 249) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบ้านเมือง พบว่า ตัวแปรที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานทุกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติสูงจะเป็นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น ความรู้ความเข้าใจในหลักการ

จากแนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยอาศัยแนวความคิดและทฤษฎีเหล่านั้นเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดของสมาชิกที่มีสถานภาพต่างกัน และจากเอกสารดังกล่าวนี้พบว่า ในการปฏิบัติงานใด ๆ ขององค์การจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในองค์การในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์และระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในองค์การจะมีมากน้อยเพียงไร ย่อมมีความสัมพันธ์กับสถานภาพด้านต่าง ๆ ของสมาชิก อาทิเช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพผู้นำ ความรู้ความเข้าใจ การติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่และเจตคติที่มีต่อกิจการ ผู้วิจัยเชื่อว่าสถานภาพเหล่านี้จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดของสมาชิก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ยึดถือแนวความคิดเหล่านี้เป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรและสมมติฐานในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดของสมาชิกที่มีสถานภาพต่างกันในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาดูว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดระหว่างสมาชิกที่มีสถานภาพต่างกันในข้อ 1.1-1.8 คือไปนี้เป็นอย่างไร

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 ระดับการศึกษา
- 1.4 ระดับรายได้
- 1.5 สถานภาพผู้นำ
- 1.6 ความรู้ความเข้าใจ
- 1.7 ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่

1.8 เจตคติต่อศูนย์สาธิตการตลาด

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมระหว่างตัวแปรอิสระ ซึ่ง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพผู้นำ ความรู้ความเข้าใจ การติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ และเจตคติที่มีต่อศูนย์สาธิตการตลาด
3. เพื่อประมวลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดในจังหวัดบึงกาฬให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมมติฐาน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. สมาชิกที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
2. สมาชิกที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
3. สมาชิกที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
4. สมาชิกที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
5. สมาชิกที่มีสถานภาพผู้นำต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
6. สมาชิกที่มีความรู้ความเข้าใจต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
7. สมาชิกที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน
8. สมาชิกที่มีเจตคติต่อศูนย์สาธิตการตลาดต่างกันมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดแตกต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึงสถานภาพด้านต่าง ๆ ของสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาด ผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สาธิตการตลาดสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปแก้ปัญหากการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดได้
2. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดเพิ่มขึ้น
4. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและวิจัยในเรื่องศูนย์สาธิตการตลาดและส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดในจังหวัดปัตตานี ที่เปิดดำเนินการอยู่ 9 แห่ง มีสมาชิกทั้งสิ้น 1,713 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากศูนย์สาธิตการตลาด 6 แห่ง จำนวน 268 คน
3. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพผู้นำ ความรู้ความเข้าใจ ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ และเจตคติต่อศูนย์สาธิตการตลาด
 - 3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาด

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อตกลงเบื้องต้นดังต่อไปนี้

1. คำตอบที่ได้จากแบบทดสอบ และแบบสอบถามของสมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดเป็นคำตอบที่ผู้ตอบตอบตามสภาพความเป็นจริง
2. ตัวอย่างของประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นเพียงตัวแทนของสมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดในจังหวัดปัตตานี ไม่ใช่ตัวแทนของสมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดทั้งประเทศ

นิยามศัพท์

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการปฏิบัติการวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1. "สถานภาพ" หมายถึง สถานภาพส่วนตัวทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพผู้นำ ความรู้ความเข้าใจ ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ และเจตคติเกี่ยวกับศูนย์สาธิตการตลาด
2. "สมาชิก" หมายถึง บุคคลที่มีความสมัครใจเข้าร่วมเป็นเจ้าของศูนย์สาธิตการตลาด และมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในด้านต่าง ๆ ตามบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกที่ดี
3. "ระดับการศึกษา" หมายถึง การได้รับการศึกษาของสมาชิกทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนในระดับที่ได้รับการศึกษาสูงสุด
4. "รายได้" หมายถึง ผลลัพธ์ที่เป็นจำนวนเงินที่สมาชิกได้จากคำตอบแทนในการประกอบอาชีพหรือผลประโยชน์ที่ได้รับโดยสุจริตในรอบปีที่ผ่านมาโดยเฉลี่ยประมาณ บาทต่อปี
5. "สถานภาพผู้นำ" หมายถึง สถานภาพของสมาชิกในหมู่บ้าน คือเป็นผู้นำและไม่เป็นผู้นำ
6. "เป็นผู้นำ" หมายถึง การที่สมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำท้องถิ่น หรือกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อีหม่าม คอเต็บ ปีหลั่น กรรมการสภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มแม่บ้าน กรรมการกลุ่มเกษตรกรรวม ผสส. และ อสม.
7. "ไม่เป็นผู้นำ" หมายถึง การที่สมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดไม่ได้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามข้อ 6

8. "ความรู้ความเข้าใจ" หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของสมาชิกที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักการและวิธีการดำเนินงานของธุรกิจสหกรณ์ และความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานของศูนย์สหกรณ์การตลาดคือ คะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของสมาชิกในด้านความรู้ความเข้าใจ

9. "ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่" หมายถึง การที่สมาชิกศูนย์สหกรณ์การตลาดได้พบปะพูดคุยหรือได้รับการแนะนำชี้แจงเรื่องต่าง ๆ จากพัฒนากรหรือเกษตรกรตำบลโดยนับเป็นจำนวนครั้งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ดังกล่าวต่อปีโดยเฉลี่ย

10. "เจตคติต่อศูนย์สหกรณ์การตลาด" หมายถึง การแสดงออกของสมาชิกศูนย์สหกรณ์การตลาดในลักษณะที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับหลักการ วิธีการดำเนินงาน และกิจกรรมของศูนย์สหกรณ์การตลาด คือคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามวัดเจตคติต่อศูนย์สหกรณ์การตลาด

11. "ศูนย์สหกรณ์การตลาด" หมายถึง ร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทอุปโภคบริโภค และสินค้าที่จำเป็นแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป ศูนย์สหกรณ์การตลาดจัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของประชาชนในหมู่บ้านโดยนำหลักการและวิถีทางสหกรณ์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน

12. "การดำเนินงานของศูนย์สหกรณ์การตลาด" หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์สหกรณ์การตลาด เช่น การบริการจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นต่าง ๆ การบริหารศูนย์สหกรณ์การตลาด และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์สหกรณ์การตลาด

13. "การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของศูนย์สหกรณ์การตลาด" หมายถึง สมาชิกได้แสดงออกทางพฤติกรรมเข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกที่ดีที่ต้องมีส่วนในการสร้างความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าให้กับศูนย์สหกรณ์การตลาดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกัน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมในการประเมินผล ซึ่งพิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามวัดระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกศูนย์สหกรณ์การตลาดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้